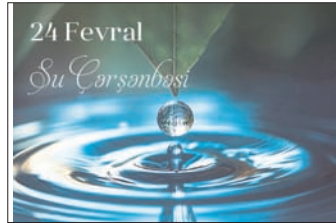

Xalq adət-ənənəsinə görə, Novruz bayramından öncə davam edən Boz ay ərzində Su, Od, Yel və Torpaq çərşənbələri qeyd edilir. Bu çərşənbələr ilə Novruz bayramına hazırlıqlar başlanır. Hər çərşənbə ilə təbiət yavaş-yavaş oyanır, insanın ruhuna işıq dolur. Təbiətlə insanın ahənginin, yenilənmənin və dirçəlişin rəmzi olan Novruz bayramını qeyd etməyimizə sayılı günlər qalır. Belə ki, martın 20-si saat 18:45:53-də yaz öz qapısını Azərbaycana açacaq. O an təkcə bir fəslin dəyişməsi deyil, həm də ümidlərin təzələnməsi, köhnənin arxada qalması deməkdir. Novruz bayramının müjdəçiləri sayılan çərşənbələrin hər biri xalqımızın milli adət-ənənələrini özündə yaşadır.

Novruzun ilk çərşənbəsi — Su çərşənbəsidir. Xalq arasında bu çərşənbəyə “Yalançı çərşənbə”, “Əzəl çərşənbə”, “Gözəl çərşənbə”, “Sular Novruzu”, “Gül çərşənbə” də deyirlər.

Su çərşənbəsi ilə Novruz bayramına hazırlıqlar başlayır. Deyirlər ki, Tanrı ilk olaraq suyu yaradıb. Buna görə su ilk çərşənbə kimi qeyd edilir. Qədim inam və etiqadlara görə, su çərşənbəsində təbiətin dörd ünsüründən biri olan su yenilənir. Bu çərşənbə su ilə, suyun təzələnməsi ilə başlanır.

Su çərşənbəsində suyun müqəddəs mahiyyəti bir daha ifadə olunur. Bütün mifik mətnlərdə su həyat verən, dirildən, xoşbəxtlik gətirən müqəddəs bir

inam obyektinə kimi çıxış edir. Su çərşənbəsində su və su mənbələri təzələnir, arxlar qaydaya salınır, su hövzələrində abadlıq işləri görülür, su ilə bağlı müxtəlif şənliklər keçirilir. Hələ gün doğmamışdan hamı su üstünə gedir, əl-üzünü yuyur, su üstündən atlanır, yaralıların yarasına su çiləyirlər. Xalqımızın inan-cına görə, Su çərşənbəsi günü “təzə

su”dan keçənlər, azarını, bezarını ona verənlər ilboyu xəstəlikdən uzaq, sağlam olurlar. Sübh tezdən bulaqdan götürülən su isə min bir dərdin dərmanıdır.

Su həyat mənbəyi, aydınlıq rəmzidir. Su çərşənbəsində hamının həyatında ilk tonqal qalanır və bayram ab-havasının yaxınlaşdığı nəzərə çatdırılır. İlk tonqalın su çərşənbəsində yandırılması buzların əriməsi, artıq qışın arxada qalmasının göstəricisidir. Həmin gün insanların bir-birinin üzərinə su atması da uğura işarədir.

Su çərşənbəsində həmçinin süfrəyə su qoymaq və suyun masa üzərinə tökülməsi xeyirliyə yozulur. Əgər süfrəni təzə su aşib tökülərsə, ilin sizin üçün bol ruzi-bərəkət gətirəcəyi gözlənilir.

Yel çərşənbəsinə xalq arasında “Külək oyadan çərşənbə”, “Heydər çərşənbəsi” və “Küləkli çərşənbə” də deyilir.

Qədim inanclara görə, Yel çərşənbəsində oyanan külək bütün dünyanı dolaşaraq təbiətə can verir. O, oyanmış suyu və odu hərəkətə gətirir, torpağa yeni nəfəs bəxş edir. Elə buna görə də xalq arasında bu gün “Yel-li-küləkli çərşənbə” kimi də adlandırılır. İnsanlar inanırlar ki, əsən küləklər baharın ilıq nəfəsini, yenilənmə və dirçəliş müjdəsini gətirir. Xalq arasında belə bir inanc da var ki, Yel çərşənbəsində əsən külək insanların diləklərini göylərə aparır. Buna görə də bu gün niyyət etmək və arzular diləmək ənənəsi geniş yayılmışdır.

Təmiz sudan keçib pak olanlar, arzusunu suya danışanlar, Tanrıdan əkininə bol su diləyənlər, sonra isə tonqaldan atlanaraq “ağırlığını-uğurluğunu” oda atanlar, səpdiklərinə can verən istini, Günəş işığının bolluğunu

arzulayanlar Yel babaya üz tutur, ən gözəl dualarla onu qarşılayırlar.

Yel çərşənbəsi həm də hazırlıq və yenilənmə günüdür. Bu gün ev-əşik, həyat-baca təmizlənir, insanlar son çərşənbəyə və Novruz bayramına hazırlşırlar. Evlərdə südlü plov və ya bulğur aş bişirilir, süfrəyə quru meyvələr, qoz-fındıq və müxtəlif çərəzlər düzülür. Bir qarış boy atan səməninin ortasına qırmızı lent bağlanılır. Süfrədə şirniyyatların bol olması isə ilin şirin və bərəkətli keçəcəyinə işarə sayılır.

Xalq arasında Yel çərşənbəsi ilə bağlı bu günümüzdə qədər yaşayan və özünü doğrultmuş müxtəlif hikmətli ifadələr və atalar sözləri var. Məsələn: “Yel apardığını qaytarmaz”, “Yel əsib qoz tökülüb”, “Külək kimi hərdən bir yana əsmə”, “Yel qayadan nə aparar”, “Yelnən gələn səlnən gedər”, “Yellə dost olan yellənə-yellənə qalar” və s.

Şifahi xalq yaradıcılığında isə Yelin tanrı olması ilə bağlı müxtəlif nəğmə, əfsanə, rəvayət, mif, inanc, məsəl yaranıb. Müxtəlif rəvayət və məsəllərdə adıçəkilən Yel baba əcdadlarımızın Külək tanrısına etiqadı ilə bağlıdır.

Yel çərşənbəsi günü axşamüstü hər məhəllədə, həyətlərdə tonqallar qalanır, böyük-küçük hamı növbə ilə 3 dəfə onun üstündən atlanırlar. Bu, insanların bədbəxtlikdən, azar-bezardan uzaq olması, yeni ilə saf niyyətlə qədəm qoyması arzusunu ifadə edir.

Novruzun müjdəçiləri

Novruz çərşənbələrindən ikincisi olan Od çərşənbəsinə xalq arasında “Üzgü çərşənbə”, “Addı çərşənbə”, “Üzgü gecəsi” və yaxud “İkinci çərşənbə” də deyilir.

Od çərşənbəsi yeni həyatın, daha doğrusu, yazın gəlişini simvolizə edir. Od çərşənbəsi ilə bahara doğru daha bir addım yaxınlaşmış oluruq. Adıçəkilən çərşənbə xalq inanclarına görə insanın daxilindəki işığı oyadır. Od çərşənbəsinin mahiyyətində odun qədimdən müqəddəs sayılması, insanı hər cür pisliliklərdən,

şərdən təmizləyəcəyinə, xeyrin qələbə çalacağına inam ifadə olunur.

Odla bağlı bir çox deyimlər, al-qışlar, inanclar, atalar sözləri, andlar bu günə kimi qalmaqdadır: odla oynayan odsuz qalar; od haqqı; ocağın qaralması və s.

Od çərşənbəsi özünün adət-ənənələri ilə də zəngindir. Axşam düşəndə həyətlərdə tonqallar qalanır. Hamı tonqal başına toplanır. İnancılara görə, odun üstündən tullandıqda insanlar “Ağırlığım-uğurluğum odda qalsın!”, - söyləyərək bütün ağırlığını, dərdini, xəstəliyini oda verir. İnsanlar yeni ildə xoşbəxt, fəravan həyat yaşayacaqlarına ürək-dən inanırlar. Və bu gecə ocaq sönməməlidir. Çünki ocaq ailənin istiliyi, bərəkəti deməkdir. Od nə qədər gur yanarsa, il də bir o qədər uğurlu olar. Od çərşənbəsində də qazanlar qaynamalı, ocağın üstü boş olmamalıdır.

Qışın soyuq nəfəsi yavaş-yavaş çəkildikcə təbiət yeni bir həyatın astanasına qədəm qoyur. Bu oyanışın ən gözəl müjdəçisi isə xalqımızın böyük sevgi ilə qeyd etdiyi Torpaq çərşənbəsidir.

Xalq arasında bu çərşənbəyə “İlaxır çərşənbə”, “Çərşənbə-suri”, “Yer çərşənbəsi” də deyilir. Torpaq çərşənbəsində torpağa istilik gəlir, otlar cücərir, ağaclar tumurcuqlayır, bütövlükdə təbiət oyanmağa başlayır ki, bu da baharın gəlişindən soraq verir. Torpaq çərşənbəsi həyatın, bərəkətin və yenilənmənin rəmzidir.

Çərşənbələrin sultanı hesab edilən Torpaq çərşənbəsinin qədimdən özünəməxsus adət-ənənələri olub və bu günədək yaşamaqdadır.

Əvvəlcədən ev-əşik təmizlənir, bayram tədarüki görülür. Bütün evlərdə bayram süfrələri açılır, cürbəcür yeməklər, əsasən plov süzülür,

paxlava, şəkərbura, şəkərçörəyi, şorqoğalı, səməni halvası hazırlanır. Xonçanın ortasında səməni, hər ailə üzvü üçün şam, əl-alvan rənglərə boyadılmış yumurtalar qoyulur. Yeddi növ nemətlərlə bəzənmiş süfrə ailə üzvlərini bir araya gətirir,

sevinc və birlik hissini daha da gücləndirir.

Xüsusilə İlaxır çərşənbədə axşam şənlikləri daha möhtəşəm olur və xalqımız onu hər il təntənəli şəkildə qeyd edir. Bu günə el arasında həm də niyyət, dilək çərşənbəsi deyilir. İnanca görə, həmin gün ürəkdə tutulan ən gözəl diləklərin hamısı həsil olur.

Axşam düşəndə həyətlərdə tonqallar alovlanır. İnsanlar tonqalın üzərindən atlanaraq “ağırlığım-uğurluğum odda yansın” deyərək köhnə ilin bütün dərd-kədərinə geridə qoymağa çalışırlar. Uşaqlar qapılara papaq atır, gənclər qulaq falına çıxır, küsülülər barışırlar.

Xalqımız üçün Novruz çərşənbələrinin ən böyük özəlliyi isə Azərbaycanın işğaldan azad edilmiş bütün ərazilərində qeyd edilməsidir. Qoy ailələrimizdə birlik, yurdumuzda sülh və əmin-amanlıq hökm sürsün, torpağımız həmişə bərəkətli, səmələrimiz aydın, ürəklərimiz ümidlə dolu olsun!

Samirə KƏRİMOVA